

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΛΙΑ ΜΕΓΑΛΟΥ - ΣΕΦΕΡΙΑΔΗ

Οί κατακόμβες

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

«ΕΡΜΗΣ»

ΑΘΗΝΑ 1975

δουλειά της να άποκρυσταλλωθεί σε έργο αξιόλογο; Υποψιάζομαι ότι το πρόβλημα της Λ.Μ.—Σ. είναι σε τελευταία ανάλυση πρόβλημα ήθικό — στην πλατύτερη έννοια του όρου.

Και πιο συγκεκριμένα: Στις Κατακόμβες δημοσιεύονται 25 πεζογραφήματα ποικίλα στη δομή και την έκταση — από μισής σελίδας «πυροτεχνήματα» κάποιας αφοριστικής ύψης, όπως το «Πέρλ και Ντιν» ή «Ο αρχάγγελος», ως την πολυσελίδη και σχετικά «ορθόδοξη» νουβέλα «Αρχητέλος», ή όποια μαζί με τα άποσπασματικά αφηγήματα του «Μικρές άνόνομες ιστορίες» είναι κατά τη γνώμη μου τα δύο πιο ώλοκληρωμένα κείμενα του τόμου. Μολαυτα, ή τόση ποικιλία μορ-

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟ του Άλεξ. Κοτζιά

φών και οι τόσες τεχνολογίες άναζητήσεις που προαναφέρθηκαν ούσιαστικά συγκαλύπτουν άπλάς επαναλαμβανόμενες παραλλαγές πάνω στο ίδιο μοτίβο: παντού, μόλις ξύσης λιγάκι την επιφάνεια, άπαντάς το κορίτσι του Δορύκράτου και το υπερτροσικό έγώ του, άσχετο αν στο μεταξύ έχη γίνει ώριμη γυναικία. Παντού άπαντάς την ίδια τυπική διανοούμενη του πρώτου διηγήματος που έχοντας πάρει τον έαυτό της στα σοβαρά ρέπει προς το έντυπωσιακό και την εκζήτηση, ήτοι πολλά γνωρίσματα της έλληνικής λογοτεχνικής δεκαετίας του '30 αυτό το κορίτσι του Δορύκράτου.

Όπωςόδηποτε, χαρακτηρίζεται από πνευματική άλαζονεία. Θεωρεί ότι άνήκει σε μια κάστα που σου δίνει το δικαίωμα να βλέπεις άφ' ύψηλου, με συγκατάθεση ή με περιφρόνηση, τον άμύητο πλησίον: «Μη σπαταλάς τον έαυτό σου, δεν τ' αξίζουν τα σκουλήκια!» (σελ. 10). «Έπειδή δεν μπορούσαμε να ζήσουμε χωρίς όπιο, στραφήκαμε στις οργανώσεις» (σελ. 15). Πιστεύει ότι μόνον οι όμοιοι της κάστας πάσχουν από «τη γάγραινα του άπόλυτου» (σελ. 16). Φυσικά, ύστερα τα χρόνια πετάνε, ή ψυχή και ό νους μεστώνουν, κι' έτσι πολλές σελίδες παρακάτω (στην 182, λόγου χάρη) ή άπλό-

τητα και ή ταπεινοσύνη έγκωμιάζονται με «άπόγωση» αλλά τουτο ακριβώς σημαίνει ότι ή ποιητική μεταβολή δεν ήτανε άρκετά βαθιά ώστε να έξαφανιστή ή ύπεροψία. Η στάση του μέλους της κάστας που διαγράφεται από την άρχη κιόλας του βιβλίου έμμένει, λιγώτερο ή περισσώτερο άσυγκάλυπτη, ως το τέλος.

Και να τί ύπαγορεύει ή στάση αυτή στην παρωχημένη πιά διανοούμενη με άλλα λόγια, τά όσα άποκομίζουμε από το σύνολο του βιβλίου μπορούν να συνοψιστούν περίπου στα ακόλουθα: Ένδοσκοπεΐται και άνακαλύπτει το «ιατρείο της ματαιοτήτων» που το γνωρίζουμε βέβαια από τον «Έκκλησιαστή», θλίβεται συνεχώς για το έκ προοιμίου έρωτικό άνέφικτο· κατατρέχεται από άγχος το όποιο εκφράζεται με κάποια νεοσοθική ύπερβολή· θεάται έξ άποστάσεως τον σημερινό κόσμο γύρω της και όπωσδηποτε πάντοτε άμέτοχη σχολιάζει από καθέδρας τον κυκώνα και την τερατώδια που διαβάει κάθε ήμέρα ό άναγνώστης όποισδηποτε καλά πληροφορημένη έφημερίδας — σφαγές, βασανιστήρια, ύδρογονόμβες, ύπερπληθυσμός, όλοκληρωτισμός, ήμπεριαλισμός, μυστικές ύπηρεσίες, ήδεολογικό κομφουζίο, ύποδουλιζόμενη κατανάλωση, άφανισμός του περιβάλλοντος κ.τ.λ.

Όμως όλα τουτα τά συγκινητικά, τά δραματικά ή τά σοβαρά σε πολλές, σε πάρα πολλές σελίδες του τόμου γλιστράνε από πάνω σου και φεύγουν δίχως να σε άγγίγουν. Κάποτε, εδώ κι' εκεί, ανανδινεται εκείνος ό επινοήρας που έμψυχώνει το γνήσιο έργο του λόγου και γεννάει τη μέθεξη. Γιατί λοιπόν αυτή ή άστοχία, άφού μάλιστα είναι πρόδηλο ότι και ή τεχνική της συγγραφής βελτιώνεται; Καταλογίζω την εύθυνη στο «σύνδρομο του Δορύκράτου», στην άπόσταση από τον άνθρωπο και τά πράγματα όπου μόνη της τοποθετείται ή συγγραφέας με τη στάση της. Το ίδιο σύνδρομο, θαρρώ, δεν της επέτρεψε να αντίληφθή τις καταστροφικές συνέπειες που έχει ό άκαριος σχολιασμός όταν μάλιστα είναι και κοινότοπος. Να είναι παράδειγμα από τη σελ. 81:

«Μπροστά της προχωρούσε μια γυναικία μ' ένα μικρό παιδί στην άγκαλιά. Είχε ριγμένο το κεφάλάκι πάνω άπ' τον ώμο της. Ήταν λωμόδ και άσχημο. Έμοιαζε καθυστερημένο, ίσως γιατί είχε στραβισμό. Κι' εκείνη του έλεγε «γύσταδες άγορίνα μου, γύσταδες πουλί μου;» και του χάριδνε την πλάτη». Ός εδώ λαμπρά, Σύμφωνοι; Όμως άμέσως στή συνέχεια ή καταστροφή: «Τίποτα πιο σπαραχτικό μ' όλόκληρο τον κόσμο δεν ύπάρχει, τίποτα πιο σπαραχτικό από μια μάνα που λείει λόγια τρυφερά στο άσχημο, καχεκτικό παιδί της».

Μιά «συγγενής διαμαρτυρία», που θα πρέπει να την ονομάσουμε «σύνδρομο του Δορύκράτου», βαραίνει τον τόμο αυτό όπου ή Λία Μεγάλου - Σεφεριάδη παρουσιάζει συγκεντρωμένο το πεζογραφικό της έργο μιας περίπου δεκαετίας, δημοσιευμένο ως τώρα μόνο σε περιοδικά και συλλογικές εκδόσεις. Το πρώτο διήγημα του τόμου «Έντεκα γράμματα κι' ένα ύστερόγραφο», με το όποιο έμψανίστηκε στα γράμμάτα μας από το περιοδικό «Έποχές» στα 1966, είναι ή έκ προοιμίου — για λόγους ύπαρξιακούς, φιλοσοφικούς, ψυχοπαθολογικούς — κακορίζικη έρωτική σχέση δύο διανοούμενων νέων, του Δορύκράτου και της κοπέλας του. Κάποιος ώριμος χριστιανός ώφειλε να είχε ύποδείξει στην πολύ νέα τότε και άπειρη συγγραφέα, που πραγματικά από τότε άποκαλύπτει στοιχεία θετικώτατα και έξελίξιμα, ότι είναι έντέλει άδύνατον να γράψει σοβαρά και ένδιαφέροντα πράγματα όταν νομίζει πως μπορεί να βαφτίσης τον ήρωά σου Δορύκράτο.

Φαίνεται ότι ή άναγκαία ύπόδειξη δεν της έγινε ή και αν έγινε ή συγγραφέας την άγνόησε. Άποτέλεσμα: έχουμε τώρα μπροστά μας ένα τόμο — δουλειά δεκα χρόνων — όπου ό ύπομονετικός και καλοπροαίρετος άναγνώστης παρακολουθεί με συμπάθεια τους πειραματισμούς της Λ.Μ.—Σ., πάνω σε τεχνολογικές διάφορες — από την άποψη αυτή Οί Κατακόμβες είναι ένα δειγματολόγιο: ήμπεριοτισμός, συμβολισμός, άλληγορία, ήμπερεαλισμός, έσωτερικός μονόλογος, παραδοσιακή αφήγηση και ένίοτε κάποια μικτή γραφή διανθισμένη με τυπογραφικά «έμφε». Χαίρεται ακόμη ό άναγνώστης όπου ό άναζητήσεως της συγγραφής άπολήγουν σε κάποια λειτουργική επάρκεια: συνάμα, ώστόσο, διαπιστώνει ότι το «σύνδρομο του Δορύκράτου» παραμένει ούσιαστικά άμετακίνητο από την πρώτη ως την τελευταία σελίδα του βιβλίου.

Έπιμουν τόσο στην άτυχη έπιλογή ενός όνόματος — που και καθαυτή μετράει πάντα σ' ένα λογοτεχνικό κείμενο — όχι για να έντυπωσιάσω ή να είρωνευτώ αλλά έπειδή πιστεύω ότι ή έπιλογή ενός τέτοιου όνόματος φωτίζει και μάς έπιτρέπει να διακρίνουμε καθαρά το πλέγμα των άρνητικών δυνάμεων που άποπνίγουν την πολύπλευρη πεζογραφική δωρεά της Λ.Μ.—Σ. Ευσιασθία όχι συνηθισμένη, βιώνενες «στιγμές», λεπτή παρατήρηση ίκανή να έπιλέγη καίριες μικρολεπτομέρειες μεγάλα καταναγνώστες, στοχασμός όχι ιδιαίτερα πρωτότυπος όμως στη διατύπωση του συχαυό έξής, ένημέρωση στα διαδραματιζόμενα του κόσμου τουτου, εκφραστικό όργανο με έξαιρέτες δυνατώτες. Τί έμποδίζει, λοιπόν, τη